

LUND UNIVERSITY

Avtalsrörelse i förändring

Kjellberg, Anders

Published in:
Ordfront Magasin

2010

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kjellberg, A. (2010). Avtalsrörelse i förändring. *Ordfront Magasin*, (2), 30-31.
http://www.ordfront.se/Ordfrontmagasin/Artiklar%202010/Avtalsrorelsen%202_10.aspx

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Avtalsrörelse i förändring

Den svenska förhandlingsmodellen på arbetsmarknaden sätts på hårda prov. Årets avtalsrörelse äger rum under djup lågkonjunktur vilket gör det extra besvärligt för facket. Vi bad Anders Kjellberg, docent i sociologi som har forskat om den svenska fackföreningsrörelsen, att analysera läget.

Av Anders Kjellberg

Att årets avtalsrörelse äger rum under djup lågkonjunktur och berör maktfrågor (anställningsskydd och rätt till heltid) anses göra den extra besvärlig. Arbetslösheten förväntas vara fortsatt mycket hög även under resten av året och under 2011. Ska parterna lyckas hantera denna situation eller har den svenska förhandlingsmodellen sett sina bästa dagar?

Svenskt Näringsliv bedriver sedan länge aktiv opinionsbildning för att på politisk väg omreglera den svenska modellen. Överst på listan står att avskaffa LAS och inskränka konflikträtten, bland annat genom förbud mot sympatikonflikter. När man kände att det saknades fackligt gensvar för dessa krav avbröts 2009 förhandlingarna med LO och PTK (tjänstemannafacken i privat sektor) om ett nytt huvudavtal.

Å andra sidan har Svenskt Näringsliv med glädje noterat EG-domstolens utslag i Laval-fallet. Man har också flyttat fram positionerna vad gäller LAS genom att flera företag sagt upp personal och via bemanningsföretag återanställt dem man vill ha kvar. Frågan har blivit het i årets avtalsförhandlingar och extra svårlöst eftersom det rör sig om en maktfråga. Det är gamla paragraf 32 i dåvarande SAF:s stadgar som spökar. Makten »att leda och fördela arbetet« och »att fritt anta och avskeda arbetare« är fortfarande helig för arbetsgivarna. Det är också därför man vill avskaffa LAS.

Från 1990 vägrade SAF att teckna fler centrala avtal med LO och PTK om löner med mera. Arbetsgivarna önskade även avveckla branschavtalen och decentralisera lönebildningen helt och hållet ned till de enskilda arbetsplatserna och de enskilda individerna. Nu blev det inte så. Metall, industritjänstemännens Sif och civilingenjörernas CF bildade 1992 en enad front som de följande åren vann »slaget om riksavtalet«.

Frågan återkom i årets avtalsrörelse med arbetsgivarnas bud om noll procent i löneökningar på central nivå och att den lokala betalningsförmågan skulle avgöra om och hur mycket lönerna skulle höjas. Men även i år har arbetsgivarna tvingats retirera på denna punkt. Utan branschavtal har facken lokal stridsrätt som de skulle kunna utnyttja på några väl valda platser för att tvinga fram riksavtal.

Arbetsgivarna vann likväl en framgång när Facken inom industrin splittrades i årets avtalsrörelse. Men det kan bli en pyrrhusseger om industrin förlorar sin löneledande roll. En

¹ Sid. 30-31.Slutversionen av manuset insänt till tidskriften 23/3 2010. Utgivningsdatum 8/4 2010.

anledning till att Unionen och Sveriges Ingenjörer gick sin egen väg är att bemanningsfrågan hittills enbart berört LO-området. Om uppsägningar i framtiden kombineras med utstationerad personal via bemanningsföretag kan frågan bli ännu mer brännande än idag.

Även om konfliktfrekvensen internationellt sett är låg på den svenska arbetsmarknaden vore det inget märkligt om årets avtalsrörelse kommer att inrymma öppna konflikter. Men om de skulle handla om maktfrågor vore det något helt nytt.

Lågkonjunkturåret 1995 var hårt drabbat av arbetskonflikter, men sedan Industriavtalets tillkomst (1997) har ytterst få arbetsdagar förlorats inom industrin till följd av konflikter. Under 2000-talet har de största konflikterna ägt rum i offentlig sektor. År 2003 förlorades lika många arbetsdagar som 1995, huvudparten beroende på Kommunals stridsåtgärder. Vårdförbundet svarade 2008 för den näst största konflikten under decenniet.

Avtalsrörelsen 2010 är den första då systemet med differentierade a-kasseavgifter testas. Från juli 2008 kopplades a-kasseavgiften tydligare än tidigare till arbetslösheten i varje kassa. Motivet är att medlemmarna i fackförbund som driver upp lönerna så mycket att arbetslösheten stiger inte ska kunna tillgodogöra sig hela lönehöjningen. Tanken är att det ska få facken att hålla tillbaka lönekraven.

Redan inför 2007 års avtalsrörelse förklarade Facken inom industrin att man inte skulle ta någon hänsyn till de kraftigt höjda a-kasseavgifterna. Om dessa tagits som utgångspunkt för lönekraven i årets avtalsrörelse hade Facken inom industrin i praktiken fått läggas ned. Arbetslösheten och kassaavgifterna varierar nämligen starkt mellan medlemsförbunden: från 90 kronor i månaden hos Sveriges Ingenjörer till 390 kronor hos IF Metall. Dessutom har arbetslösheten inte förorsakats av tidigare löneökningar. Regeringen brukar själv hänvisa till finanskrisen och den internationella lågkonjunkturen.

Det betyder inte att de kraftigt höjda a-kasseavgifterna gått spårlöst förbi. Många väger nyttan av att vara med i facket mot kostnaden. Då avgiften för fack och a-kassa plötsligt gick upp men inte nyttan valde 100 000-tals att lämna facken och ännu fler a-kassorna. Hotell- & Restaurang har sedan 2006 förlorat mer än var tredje medlem.

Med en organisationsgrad på 36 procent kan det bli svårt att upprätthålla fungerande fackklubbar i branschen och därmed tillmötesgå arbetsgivarnas önskemål om mer decentraliserade förhandlingar. För att motverka att lönerna hålls tillbaka ute på arbetsplatserna och visa på nyttan av att vara med i facket kan följden bli att facken i sådana branscher skärper snarare än dämpar kraven i avtalsförhandlingarna, det vill säga motsatsen till vad regeringen tänkte när den förändrade avgiften till a-kassan.

Anders Kjellberg är docent i sociologi vid Lunds universitet.

Aktuella förhandlare

Facken vann »slaget om riksavtalet« men problemen hopade sig ändå. Frågan var om staten eller parterna själva skulle reformera förhandlingssystemet. Det var nu initiativet till Industriavtalet togs och det kom från fackligt håll i samband med att Facken inom industrin bildades 1996. Denna gruppering innefattar idag Unionen, Sveriges Ingenjörer och samtliga LO-förbund inom industrin.

Även om centrala avtalsförhandlingar av den typ som fördes mellan LO och SAF under den klassiska svenska modellens glansdagar hör till historien, finns det idag ett antal viktiga

aktörer på central nivå i den svenska lönebildningsmodellen. De är närmare bestämt:

- Facken inom industrin² och motsvarande arbetsgivarförbund, som förhandlar med tillgång till »opartiska medlare« i enlighet med Industriavtalet.
- Svenskt Näringsliv: intern samordning mellan medlemsförbunden, som dock delvis misslyckades i 2007 års avtalsrörelse.
- LO: intern samordning mellan medlemsförbunden.
- Det år 2000 inrättade Medlingsinstitutet verkar på olika sätt för »en väl fungerande lönebildning«, men har inga maktbefogenheter på områden där parterna har samarbetsavtal liknande Industriavtalet.
- Genom att Sverige står utanför EMU kan Riksbankens fortsatta tillgång till räntevapnet dämpa fackens lönekrav.

I den offentliga sektorn förhandlar Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) med samtliga fackförbund inom sitt område. Arbetsgivarverket fyller motsvarande roll på det statliga området. En annan form av samordning är att flera av tjänstemannafacken på inom offentliga sektorn tillhör Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR).

² Förhandlingarna sker förbundsvis, det vill säga i regi av vart och ett av förbunden som ingår i Facken inom industrin.